

ХРИСТИЯНСЬКА ДЕМОКРАТІЯ В ЄВРОПІ ТА УКРАЇНІ

© Пасічний Р., 2009

Християнська демократія – наймолодша з усіх основних політичних доктрин сучасності, але саме вона вплинула на Європу й увесь світ після Другої світової війни. Християнські демократи Європи на чолі зі своїми лідерами створили нову політичну культуру післявоєнного світу. Християнська демократія – це інструмент, який може сфокусувати різні погляди і думки в одну точку, тому що скрізь є люди, котрі тягнуться до цінностей християнства й ідейного консерватизму.

Christian democracy – youngest of all doctrines of the modernity, but she has influenced on postwar Europe. Christian democrats have created new political culture, it is the new tool which focuses different ideas and the points of view on the basis of christianity.

Україна входить у новий етап своєї історії. Уроки, одержані після відновлення незалежності 1991 року, необхідно ретельно вивчити, щоб плодами перемоги демократії 2004 року не скористалися політичні рудименти. Саме потреба у пошуку нових ідеологічних шляхів і становить актуальність цієї роботи. Маючи на меті розглянути розвиток християнсько-демократичної ідеї, поставимо перед собою ряд завдань, а саме: розвиток християнської демократії в Європі та адаптація її до українських реалій.

Партії християнської демократії вперше з'явилися в Бельгії та Німеччині наприкінці XIX ст. у вигляді вузьких католицьких груп за інтересами. Спочатку Ватикан ставився до них із підозрою, сприймаючи партії, які брали участь у виборах і хитромудрій політичній парламентській грі, як ознаки «модернізму».

Прорив стався із заснуванням Популярної партії Італії 1919 року. Лідер партії дон Луїджі Стурцо хотів, щоб партія приваблювала усіх вільних і сильних людей. Ватикан, який забороняв італійським католикам брати участь у політичному житті наново об'єднаної Італії протягом майже шістдесяти років, зняв свою заборону. Проте незабаром Муссоліні поставив Популярну партію поза законом; у будь-якому випадку у Ватикану були напружені відносини з партією, тому було зручнішим підтримувати авторитарні прокатолицькі режими в таких країнах, як Австрія і Португалія.

У той час, як у проміжку між двома світовими війнами християнська демократія не знайшла свого місця в політиці, стали відбуватися важливі зміни в способі мислення католиків. Зокрема, французький католицький мислитель Жак Маріте розробив обґрунтування того, чому християн повинні цікавити як демократія, так і права людини.

У 1920-х роках Маріте був близьким до ультраправої партії «Аксійон Франсез». Однак Папа 1926 року засудив рух цієї групи, яка переважно складається з невіруючих католиків, котрі були більше зацікавлені в авторитарному націоналізмі, ніж у християнстві. Маріте прийняв вердикт Папи і почав видатний ідеологічний рух у бік демократії.

Він критикував спроби Франції стати сучасним хрестоносцем, який несе гнів католиків, особливо в США. Важливішим є те, що він почав переробляти деякі з учень Арістотеля та середньовічних доктрин природного права, щоб прийти до концепції прав людини. Також він був послідовником філософії дуже модного у 1930-х рр. «персоналізму», який прагнув посісти проміжне становище між індивідуальним лібералізмом і комунним соціалізмом, а також наполягав на тому, що «особистості» завжди мають духовний аспект, якого, за загальною думкою, не визнавав матеріалістичний лібералізм.

Маріте також наполягав на тому, що християни, беручи до уваги релігійні заповіді, передусім повинні діяти як громадяни. В такий спосіб центральне місце в його поглядах посідало прийняття плюралізму та терпимості, які перешкождали будь-якому односторонньому тлумаченню релігії у політичному житті. Він доволі скептично ставився до винятковості християнських партій.

Маріте брав участь у складанні Декларації про права людини ООН, а Другий Ватиканський Собор зрештою схвалив багато з його ідей, які він пропагував із 1930-х років. Також він впливав на дії християнських демократичних партій, які після 1945 року правили у Німеччині, Італії, в країнах Бенілюксу, а

також меншою мірою у Франції, які концентрували в собі не лише демократію, але й створювали добробут держави відповідно до католицької соціальної доктрини. У той час, як есі ще підкреслювали родинні цінності та традиційну моральність, вони втратили запах ладану, який супроводив християнські демократичні партії на початку століття — до 1970-х років. Вони навіть почали підкреслювати, що для того, щоб до них приєднатися, необов'язково бути віруючимб.

Приклад Маріте підтверджує, що не Ватикан відігравав ключову роль у створенні християнської демократії, а такі інноваційні філософи, як Маріте (який ніколи не перебував у церковній ієрархії, хоча деякий час був амбасадором Франції у Ватикані), й такі політичні підприємці, як Стурцо (простий сицилійський священик).

Проте певна складова мислення, яка робить демократію привабливою для віруючих, а невіруючих переконує в тому, що віруючі люди прийняли плюралізм, має бути наявною. Звичайно, деякі філософії, які використовувалися під час переходу європейського католицизму до демократії, такі, як персоналізм, були скоріше невизначеними, хоча, ймовірно, саме їхня невизначеність допомогла залучити найбільшу кількість віруючих на свій бік.

Християнські демократи відрізняються від консерваторів своїм принципом “солідарності” – переконанням, що лише утвердження солідарності, яка пронизує усі верстви суспільства, включаючи солідарність багатого з біднішим, уможливить повноцінний розвиток людства. Це означає працю над поліпшенням соціальних умов і не в останню чергу визнання ролі профспілок. Більшість християнсько-демократичних партій мають сильні профспілкові “крила”. Європейська Народна партія (European People's Party – EPP) – об'єднання християнсько-демократичних партій Європейського Союзу – підтримує програми соціальної дії Євросоюзу.

Інший принцип, сповідуваний християнськими демократами, – “субсидарність”: ідея, що державна влада мусить бути децентралізованою якомога більшою мірою, але в той самий час може сягнути найвищої концентрації, навіть наднаціонального рівня, якщо того потребує складна політична чи економічна ситуація.

Праці Маріте воєнного періоду на політичні теми перекладаються багатьма мовами і відразу ж після Другої світової війни стають джерелом натхнення для новостворених християнсько-демократичних партій, які якраз переживають процес свого “другого народження”, маючи шалену популярність на виборах до усіх органів влади. Очевидний відгук нова течія має в країнах, де християнські цінності найбільше постраждали від нацизму і де видавалась очевидною загроза “комуністичного пришествя”.

Після краху комуністичного режиму в країнах Центральної та Східної Європи 1989 року християнсько-демократичні партії з'являються на теренах колишнього СРСР (при цьому значну вагу мають прибалтійські держави, серед яких – Литва) та східноєвропейських країнах, особливо в Чеській Республіці, Угорщині (де, до речі, подібні структури вже функціонували в короткому відрізьку часу між звільненням у 1945 р. і початком комуністичного правління), Румунії, Словаччині, Словенії. У цей же час створюється перша християнсько-демократична партія і в Україні – УХДП (найбільш дієві та міцні структури цієї партії увійшли до складу ХДС).

Незважаючи на плюралізм тенденцій і соціальну строкатість своїх прихильників, ХД-рух, як правило, здійснював “центристську” соціально-економічну політику, спрямовану на інтеграцію усіх верств населення в економічній системі.

Конфронтуючи з ліберальним капіталізмом, християнсько-демократичний рух завжди виправдовував втручання державної влади з метою корегування економічних наслідків. У поєднанні з цим ХД-рух підтримував і навіть організовував синдикати (профспілки) і професійні асоціації, відкидаючи обмеження виробничих відносин індивідуальними взаємостосунками. Можна стверджувати, що сьогодні християнсько-демократичний рух приймає соціальну ринкову економіку, що поєднує економічну свободу і соціальну відповідальність.

Ліве крило руху християнських демократів – профспілкові (Італія, Німеччина, Бельгія) або ідеологічні, більш інтелектуалізовані ліві елементи, – вже не виявляють ворожого ставлення до питань приватної власності, обстоюючи принцип кращого розподілу благ і соціальне законодавство, що сприяє суб'єктам найманої праці. Враховуючи реальну ситуацію, більш консервативні елементи так само керуються цією метою.

У Латинській Америці революційний клімат 1960–1970-х років, сплеск партизанської війни, спровокований впливом кубинської революції, та цілком посередні результати реформаторських політичних курсів пояснюють революційну, навіть соціалістичну мову християнсько-демократичних партій на той час.

Сьогодні це, за дуже рідкісними винятками, вже не відповідає реаліям, і партії, що користуються лівацькими настановами, посідають найнезначніші позиції.

Християнсько-демократичний рух розпочався як протест проти лібералізму, соціалізму і націоналізму. Його видатні представники переконували, що християнська традиція підтримує середню позицію, яка стоїть над лібералізмом своїм зацікавленням робочим класом і бідними, над соціалізмом – своїм акцентом на “допоміжній” ролі держави та сприянні проміжних груп і над націоналізмом – своїм схваленням ширших міжнародних структур. Цей рух спирався на студентство та інтелектуальну еліту як творчий відгук сучасності, який все ще підтримував зв’язки із західними релігійними та філософськими традиціями. Там, де існували політичні тертя між право- та лівоцентристами після Другої світової війни в Європі та Латинській Америці, християнська демократія нерідко виступала ідеологічним та організаційним базисом для потужних масових партій, які будувалися на принципах демократії, поваги прав людини та плюралізму.

Заперечуючи класовий підхід, християнські демократи прагнуть представляти усі верстви населення, отримуючи свої голоси по суті від усіх соціальних груп, хоча їхній електорат серед промислових робітників порівняно невеликий.

Суперечка між ідеалістами та прагматиками ще довго визначатиме майбутнє християнсько-демократичного руху. Лівіше його крило і більш релігійно мотивовані його члени вважають, що рух повинен залишатися вірним своєму походженню і не схилитись до консерватизму, лібералізму чи соціалізму, наполягаючи на тому, щоб релігійне натхнення знову виконувало керівну роль. Вони покладають свої сподівання на Центральну та Східну Європу, де завершення 50-річного панування соціалістичного режиму відродило або сформувало нові християнські політичні групи.

Опозиційний табір, включаючи більшість німецьких християн-демократів, відстоює ширший рух, який міг би охопити всю Європу. Німецький ХДС і його баварський відповідник ХСС (Християнсько-Соціальний Союз) є прагматичною опорою європейської християнської демократії, і це пояснюється тим, що засновниками ХДС свого часу стали люди, які до 1933 р. були лібералами, консерваторами або християнськими демократами. Отже, це “змішане походження” і визначає на сьогодні їхнє політичне обличчя. ХДС і ХСС не завжди збігаються у своїх поглядах, і розбіжності часто виникають саме на політичному ґрунті – баварці більш націоналістично налаштовані і менше захоплюються європейською інтеграцією.

Сьогодні в Європейському парламенті необхідність протистояння лівим змусила Європейську народну партію (EPP), що включає лише ХД-партії Європейського Союзу, укласти союз з ірландською “Fine Gael”, грецькою “Nea Demokratia” (“Нова Демократія”) та Іспанською народною партією, жодна з яких не має релігійного забарвлення. Після останніх виборів до Європарламенту депутати від британських консерваторів заявили про входження до фракції Європейської народної партії.

Згадуючи інші міжнародні структури, що об’єднують у своїх лавах християн-демократів, варто назвати Християнсько-Демократичний Інтернаціонал (CDI) – Всесвітню Організацію християнсько-демократичних партій; Молодіжну Організацію Європейської народної партії (YEPP) – спілку молодіжних християнсько-демократичних організацій; Міжнародну Асоціацію Християнських Підприємців та Світову Конфедерацію Праці (попередня назва – Міжнародна Федерація Християнських Профспілок).

В Україні історія християнської демократії починається наприкінці XIX ст. Християнсько-суспільний рух — політичний рух, що ставить за програму своєї діяльності суспільно-господарські реформи в дусі християнської етики та папських соціальних енциклік репрезентується у галицькому політичному житті кінця XIX – початку XX ст. поміркованим крилом народовців, прихильників «Нової ери» під проводом О. Барвінського з газети «Руслан». Рух діяв спочатку під назвою Католицько Русько-Народного Союзу, заснованого у 1896 р., що у 1911 р. змінив назву на Християнсько-Суспільну Партію. Ця організація була представлена в австрійському парламенті і галицькому сеймі, згодом продовжувала діяльність під польською окупацією.

На початку 1930-х рр. частина діячів влилася до УНДО, інші заснували Українську Католицьку Народну Партію з газетою «Нова Зоря» у Львові; цю партію підтримував єпископ Г. Хомишин. У Львівській архієпархії засновано Український Католицький Союз, який не брав участі в партійно-політичному житті, а був лише суспільно-релігійним рухом. Політичні діячі Союзу підтримували УНДО.

На Закарпатті прихильники християнсько-суспільного руху оформилися в Чехо-Словацькій Республіці спочатку як Руська Хліборобська Партія (1920), яка 1924 р. прибрала назву Християнська Народна Партія. На еміграції, після 1944 р. християнсько-суспільна політична група не відновлювала своєї діяльності. Створений у 1954 р. Український Християнський Рух радше продовжував традиції Українського Католицького Союзу [8].

У незалежній Україні християнський напрям чітко окреслився з моменту утворення перших політичних партій [7]. З числа проголошених в Україні партій цього напрямку реально функціонуючими на час виборів до парламенту 1998 року можна вважати лише: Християнсько-демократичну партію України (ХДПУ), Республіканську християнську партію (РХП), Українську християнсько-демократичну партію (УХДП) та Християнсько-народний союз (ХНС). Останні три партії у 1998 р. об'єдналися у виборчий блок "Вперед, Україно!" і разом брали участь у парламентських виборах. Якщо ми розглянемо сумарний відсоток цих чотирьох політичних партій під час парламентських виборів 1998 року, то він становитиме лише 3,5761 %, тобто навіть в умовах гіпотетичного припущення, що усі ці партії діяли б разом на парламентських виборах, вони б не змогли подолати чотиривідсотковий бар'єр. Відносним успіхом, на наш погляд, можна вважати перемогу 10-ти осіб – членів партій християнського напрямку, однак їх обрано у межах мажоритарних округів. Доволі показовою стала позиція цих людей у парламенті XIV скликання, коли ця, доволі значна, група не змогла домогтись об'єднання своїх зусиль, щоб утворити єдину фракцію, яка б стала впливовим механізмом пропаганди партійних ідей, а в перспективі – можливого творення єдиної партії чи спільного виборчого блоку (наприклад, партія "Реформи і порядок" не пройшла до парламенту в межах пропорційної квоти, у мажоритарних округах провела лише трьох народних депутатів, проте зуміла створити власну фракцію, яка успішно функціонувала протягом усього періоду роботи парламенту цього скликання). Сьогодні необхідно визнати, що більшість депутатів-мажоритарників, які 1998 року належали до партій християнсько-демократичного напрямку, перейшли до інших політичних партій, партійних фракцій, унаслідок чого вони фактично є втраченими для християнських партій. На жаль, нового поповнення їхніх лав визначними особистостями не відбулося.

Це яскраво засвідчив міжвиборчий період, що передував парламентським виборам 2002 року, коли головні партії цього напрямку не виявили помітної активності. Протягом цього періоду виникло дві нові політичні партії християнського спрямування: партія "Всеукраїнське об'єднання християн" (20.04.1998) під керівництвом В. Бабица та "Християнський рух" (12.08.2000) на чолі зі Т. Звягінцевою. Остання партія у своїх програмних документах зазначає, що здійснює свою діяльність відповідно до рішень архієрейських соборів, зокрема відповідно до соціальної концепції Російської православної церкви [7]. У процесі підготовки до парламентських виборів 2002 року партія Християнсько-народний союз та Республіканська християнська партія увійшли до складу виборчого блоку політичних партій "Блок Віктора Ющенка "Наша Україна", що є цілком логічним кроком в еволюції цих партій. Організаційна слабкість, відсутність потужних, яскравих лідерів, ідеологічна близькість з партіями правоцентристського спрямування, які перебували на національно-демократичних засадах, – усе це в сукупності зумовило їхнє поступове наближення до партій, що створили вищезазначений виборчий блок. Як самостійний суб'єкт виборчого процесу 2002 року виступили лише "Всеукраїнське об'єднання християн" (лідер В. Бабица) та українська політична партія "Християнський рух" (лідер Т. Звягінцева).

Результати виборів засвідчили, що проблеми, виявлені на попередніх парламентських виборах у політичному християнському напрямі, не зникли, а скоріше, навпаки, – поглибилися. Лише два представники християнських партій пройшли до парламенту внаслідок того, що їхні партійні структури увійшли до виборчого блоку Віктора Ющенка "Наша Україна". Результати виборів для політичної партії "Всеукраїнське об'єднання християн" (0,29 %) та української політичної партії "Християнський рух" (0,09 %), як і Християнсько-демократичної партії України, є надзвичайно низькими [5].

Оцінюючи існуючий стан християнсько-демократичних партій в Україні, можемо констатувати такі їхні властивості: а) відповідність програмних положень українських партій базовим положенням програм християнських партій країн Західної Європи; б) конфліктна основа утворення та діяльності більшості християнсько-демократичних партій України: УХДП – розкол; ХДПУ – утворення шляхом розколу і внутрішній конфлікт у подальшій діяльності; РХП – утворення шляхом виокремлення від УРП; Християнсько-ліберальний союз – утворення внаслідок розколу; в) організаційна слабкість, переважна підтримка партійних структур існує лише в Центральній та Західній Україні, хоча сама підтримка є незначною; г) відсутність культури діалогу й компромісу, що є одним із важливих постулатів християнства за одночасного взаємопоборювання; нездатність створити єдину потужну партію чи блок; д) відсутність здебільшого чіткої позиції щодо складних суспільних проблем сьогодення, заміна цієї позиції загальними деклараціями, апеляцією до релігійних почуттів виборців; е) відсутність авторитетного лідера, який би асоціювався із християнським напрямом у політичному житті України (жодна з партій не висунула власного кандидата на президентських виборах 1999 року).

Подальший розвиток християнських партій в Україні необхідно, на наш погляд, розглядати в контексті аналізу запозичення європейського досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк З. Побудова громадянського суспільства в Україні та християнське соціальне вчення / Релігія і суспільство в Україні: фактори змін: Матеріали Міжнародної конференції 15 – 16 травня 1998 р. м. Київ. – К., 1998. – С. 68 – 75. 2. Бех І. Проблема особистісних цінностей: стан і орієнтири дослідження / Українська психологія: сучасний потенціал. Матеріали Четвертих Костюківських читань. 25 вересня 1996 року. – Т. 1. – К., 1996. – С. 57–67. 3. Гарасим І. Чи людині у ХХ ст. потрібна Церква? / Календар “Благовіста” на 1995 р. – Гурово-Главецьке: Видавництво “Благовіст”, 1995. – С. 40–50. 4. Гудзик Б. “Політика” церкви виховувати громадян справжніми християнами // День. – 12.12.1999. 5. www.cvk.gov.ua. 6. www.hds.org.ua/press/ua/97.php. 7. http://uk.wikipedia.org/wiki/Християнська_демократія 8. http://uk.wikipedia.org/wiki/Український_християнський_дух.

УДК 32.01 (5-15)

Х. Поліщук

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ ГЛАВ ДЕРЖАВ АРАБСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЄГИПЕТ ТА КОРОЛІВСТВА САУДІВСЬКА АРАВІЯ

© Поліщук Х., 2009

Розглянуто політичний інститут глави держави в Арабській Республіці Єгипет та Королівстві Саудівська Аравія. Виділено спільності та відмінності між повноваженнями глав цих держав, здійснено кількісний вимір впливовості та повноважень інституту глави держави.

The political institute of the head of the state is considered. Common and different features about the authorities of the heads of these states are defined. Quantity measurement of authorities and effect of the head of the state institute is made.

Трагічні події 11 вересня 2001 року, коли були здійснені атаки на Сполучені Штати Америки, довели світові дієвість аксіоми порівняльної політології про необхідність вивчення політичних інститутів усіх країн, незалежно від їхнього географічного розташування та рівня економічного розвитку. На жаль, близькосхідний регіон тривалий час не викликав активного зацікавлення як у колах науковців-політологів, так і носіїв влади. Відтак сьогодні постає необхідність заповнити прогалину, яка утворилась у компаративістиці з вивчення політичних процесів саме на Близькому Сході. Одна з визначальних проблем країн регіону – низькі показники демократичності. За оцінками Freedom House, більшість держав регіону належать до невеликих (включаючи й Королівство Саудівська Аравія), а Арабська Республіка Єгипет – до частково вільних. Такий стан речей зумовлений дисбалансом між політичними інститутами у політичній системі, де найвпливовішим виступає саме інститут глави держави. Відтак його детальне вивчення має надзвичайну актуальність, оскільки можливі лібералізаційні зміни у цьому інституті можуть у визначальний спосіб вплинути на підвищення показників демократичності і допомогти підтримати безпекову ситуацію і в близькосхідному регіоні, і в міжнародній системі. Крім того, між Україною та Єгиптом і між Україною та Саудівською Аравією активно розвиваються двосторонні відносини. Це засвідчують офіційні візити перших осіб нашої держави до цих країн – Президента В.А. Ющенка до АР Єгипет та Першого віце-прем'єр-міністра О.В. Турчинова до КСА у квітні 2008 р. Королівство Саудівська Аравія – одне з держав та державних об'єднань, куди звернувся Кабінет Міністрів України з питання отримання кредиту для покриття планового дефіциту Державного бюджету України-2009 [1]. Налагодження міцних двосторонніх відносин – неможливе без попередніх наукових висновків, отож аналіз сучасної політичної ситуації у цих державах та вивчення найвпливовішого політичного інституту – запорука налагодження довготривалих зв'язків між Україною та АР Єгипет і КСА.